

9. Serzhantov P. B. Isikhastskaia antropologiiia o vremennom i vechnom. / P. B. Serzhantov. – M.: In-t filosofii Ros. akad. nauk, Tsentr bibleisko-patologicheskikh issledovaniy otdela po delam molodezhi RPTs, Pravoslavnyi palomnik, 2010. – 320 s.
10. Smolina O.O. Spetsifika novatorstva v pravoslavniy monastirskii kul'turi / O.O.Smolina // Kul'tura Ukraïni: zb. nauk prats' / Za zag. red. V.M.Sheika. – Vip. 32. – Kh.: KhDAK, 2010. – S.161-169.
11. Smolina O.O. Spetsifika "monastyrskogo" i "monasheskogo" v pravoslavnoi khristianskoi kul'ture / O.O.Smolina // Kul'tura i tsivilizatsiia. – Noginsk (Moskovskaia obl.), izd-vo "ANALITIKA RODIS", 2011. – № 1. – S. 37-50.
12. Solov'ev D. Mediaasketizm ili Nado li udaliat' feisbuk na Velikii post [Elektronnyi resurs] / D. Solov'ev. – 15. 06. 2012. – Rezhim dostupa: <http://os.colta.ru/media/net/details/37799/page1>.
13. Ukraina relihiina: Kolektyvna monohrafiia. Knyha persha: Stan relihiinoho zhyttia Ukrainy. / Hol. red. A. Kolodnyi – K.: Ukrainska Asotsiatsiia relihiieznavstv, Viddilennia relihiieznavstva Instytutu filosofii imeni H. S. Skovorody NANU, 2008. – 440 s.
14. Khoruzhii S. S. Ocherki sinergiinoi antropologii / S. S. Khoruzhii. – M.: Institut filosofii, teologii i istorii sv. Fomy, 2005. – 408 s.
15. Shafazhinskaia N. E. Russkoe monashestvo kak istoriko-kul'turnoe iavlenie: avtoref. dis. na soiskanie uch. stepeni doktora kul'turologii: spets. 24. 00. 01 "teoriia i istoriia kul'tury" / Natal'ia Evgen'evna Shafazhinskaia. – M., 2010. – 39 s.
16. Shmeman A., prot. Sobranie statei, 1947-1983 / protoierei Aleksandr Shmeman; [sost. E. Iu. Dorman; predisl. A. I. Kyrlezheva]. – 2-e izd. – M.: Russkii put', 2011. – 896 s.
17. Wynot J. J. Keeping the faith: Russian orthodox monasticism in the Soviet Union, 1917 – 1939. / Jennifer Jean Wynot. – Texas: College Station, A & M University Press, 2004. – 236 s.

УДК 008(477)

Вовкун Святослав Васильович
здобувач кафедри культурології
Національної академії керівних
кадрів культури і мистецтв
e-mail: Sviat_Vovk@ukr.net

П.О.КУЛИШ ПРО КОЗАЦЬКО-СЕЛЯНСЬКІ ВІЙНИ КІНЦЯ XVI – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XVII СТОЛІТЬ

У статті розглянуто думки П. Кулиша з приводу питань, які стосуються боротьби у XVI-XVII ст. українського народу проти соціального і національного гніту, а також за збереження православного віросповідання, зокрема: про селянсько-козацькі повстання проти магнатсько-шляхетської Польщі кінця XVI – першої половини XVII ст., визвольну боротьбу українського народу під проводом Богдана Хмельницького, Петра Дорошенка, гайдамацькі рухи тощо.

Ключові слова: селянсько-козацькі повстання, соціальний, національний та релігійний гніт, польсько-шляхетський режим, міжконфесійні стосунки, відродження руських традицій.

Вовкун Святослав Васильович, соискатель кафедры культурологии Национальной академии руководящих кадров культуры и искусств

П. А. Кулиш о казацко-крестьянских войнах конца XVI – первой половины XVII веков

В статье рассмотрены мнения П. Кулиша по поводу вопросов, касающихся борьбы в XVI-XVII вв. украинского народа против социального и национального гнета, а также за сохранность православного вероисповедания, в частности: о крестьянско-казацких восстаниях против магнатско-шляхетской Польши конца XVI – первой половины XVII в., освободительной борьбе украинского народа под предводительством Богдана Хмельницкого, Петра Дорошенко, гайдамацких движениях и т. п.

Ключевые слова: крестьянско-казацкие восстания, социальный, национальный и религиозный гнет, польско-шляхетский режим, межконфессиональные отношения, возрождение русских традиций.

Vovkun Svyatoslav, PhD-student, the cultural chair National academy of managerial staff of culture and arts

P. O. Kulish about the cossack-peasant wars at the end of the XVI – the beginning of the XVII centuries

In the article, the P. Kulish's thoughts about the fight in the XVI-XVII centuries of Ukrainian people against social and national oppression, and for the preservation of the Orthodox faith are considered. P. Kulish was fond of the events peasant and Cossack uprisings against the Polish magnate-gentry at the end of the XVI – first half of the XVII centuries and the liberation struggle of the Ukrainian people headed by Bohdan Khmelnytsky, Peter Doroshenko, Gajdamacks movements and etc.

Studying the history of Ukrainian people and its sharp turns, P. Kulish expressed his opinion about the fight of Ukrainian people against social and national, religious oppression in the sixteenth and seventeenth centuries. Analyzing P. Kulish's historical and literary works, we make the concludes that he was interested in the events of peasant and Cossack

uprisings against the Polish gentry at the end of the XVI – at the beginning of the XVII centuries and the liberation struggle of the Ukrainian people headed by Bohdan Khmelnytsky, Peter Doroshenko, Gajdamacks movements and etc.

Attracting the reader's attention to these events, P. Kulish, especially in his youth, taking part in the Cyril and Methodius organization, intended to awake in the contemporaries interest to the history of his people by the heroic deeds of the grandfathers and great-grandfathers. He was proud of the Zaporozhye Cossacks struggle against social and national oppression. In the Cossack life, he saw the power of the Ukrainian people, their love of freedom and the pursuit of a happy life. The researcher tried to move those traditions in the present and to intensify them. This feature characterized Taras Shevchenko works. Praised him historical events and heroes of the past inspired to active fight against the landlords and autocracy and gifted the faith in themselves.

Highlighting the struggle of the people masses against their oppressors in the past, P. Kulish emphasized the love of freedom of the Ukrainian people, its love for its homeland, the constant desire for freedom and a happy life, self-sacrifice and heroism in combat with the enemy.

Analyzing peasant Cossack uprising in Ukraine at the end XVI – the beginning of the XVII, the Russian and Ukrainian noble historiography wanted to hide the truly reasons of them. Ignoring the social factors, they were usually eager to prove that the basis of these uprisings had been the Ukrainian nation fight against the forcible Polonizing and the desire of South Russ to become under the banner of the Russian Tsar.

P. Kulish respected P. Konashevich Sagaidachny as a Cossack father, and as a shrewd diplomat in relations with Poland, and as a supporter of protectorate over Ukraine from Russia, and as loyal subjects of the Orthodox Church, and the organizer of Ukrainian people of Crimean Turkish aggression. The researcher appreciated P. Sagaidachny for his patriotism, sensitivity to the needs of its people. It seemed to him that in more favorable circumstances the hetman could solve the Ukrainian problem better than B. Khmelnytsky.

So P. Kulish understood that the peasant and Cossack revolts were against feudal and aimed to defense the national dignity and maintain their own faith.

According to P. Kulish, pious clergy, militant Orthodox Church inspired his supporters not to fear death and above all respect freedom. The main motives of future revolutionary events at the end of the XVI – the beginning of the XVII centuries were the Orthodox church, religious factors.

During his life, P. Kulish changed his views on the role and place in the history of Ukrainian historical figures; the reasons which led to peasant-Cossack protests in Ukraine in the sixteenth-seventeenth centuries, including the Ukrainian National Revolution 1648-1676; the essence of historical relations between Ukraine, Poland and Russia etc.

Keywords: peasant cossacks revolts, social, national and religious oppression, the Polish gentry regime, interfaith relations, the revival of Russian traditions.

Вивчаючи історію українського народу, досліджуючи її круті повороти, П. Куліш висловлював думки з приводу питань, які стосуються боротьби у XVI-XVII ст. українського народу проти соціального і національного гніту, а також за збереження православного віросповідання. Водночас аналіз історичних праць, літературних творів П. Куліша дає змогу дійти висновку, що в історичному минулому українського народу його найбільше захоплювали події селянсько-козацьких повстань проти магнатсько-шляхетської Польщі кінця XVI – першої половини XVII ст., визвольна боротьба українського народу під проводом Богдана Хмельницького, Петра Дорошенка, гайдамацької рухи тощо.

Привертаючи увагу читачів до цих подій, П. Куліш, особливо у молоді роки, під час діяльності Кирило-Мефодіївського товариства, мав намір подвигами дідів і прадідів захопити сучасників, пробудити в них інтерес до історії свого народу. Запорізькі козаки, їхня боротьба проти соціального і національного гніту викликали у нього гордість і захоплення. У козацькому житті він вбачав силу українського народу, його волелюбство та прагнення до щасливого життя. Дослідник намагався ніби перенести ті традиції в сучасність, активізувати їх. Така особливість була характерна і для творчості Т. Шевченка. Оспівані ним історичні події і герої минулого захоплювали, надихали до активної боротьби з поміщиками та самодержавством, вдихали віру в свої сили.

Під впливом українського Кобзаря звернувся до героїв минулого і П. Куліш. "Настане час, – писав він в одному із вилучених жандармами рукописів, – коли малоросіяни, звернувшись до своїх пісень, та своєї багатой і ніжної мови, доведуть народам, що недаремно їх діди гриміли славою у цілому світі і недаремно залишили їм голосні свої пісні. Буде, буде час, коли імена великих наших рідцарів знову підуть поміж народом... Ні одно серце по всій Україні не залишиться спокійним при голосі вищого співця. Все оживе, все стрепенеться, почує Україна свої духовні сили, і обновиться, ако орля, юність її" [1, 80-81]. Дослідник справедливо зауважував, що народні рухи і селянські повстання в Україні були закономірним історичним процесом, що їхні коріння потрібно шукати у несправедливому ставленні однієї групи людей до іншої, у тяжкому житті трудящих.

Висвітлюючи боротьбу народних мас проти своїх гнобителів у минулому, П. Куліш у 40-х рр. XIX ст. прагнув підкреслити волелюбство українського народу, його любов до своєї батьківщини, постійне прагнення до волі та щасливого життя, самовідданість та героїзм у боротьбі з ворогом. У "Повести об украинском народе" П. Куліш писав, що після повстання Павлюка "здавалося ніколи вже не повстати українцям із свого закабалення, але в тому-то і є гідність цього народу, що в ньому ніко-

ли не гасла іскра свободи. В самому останньому поневоленні він пам'ятає свою минулу волю і, як би не був принижений, ніколи не губить надії на кращі часи... Багато сміливих людей загинуло тоді жертвою любові до батьківщини і свободи. Але чим більше було принесено жертв, тим ціннішою була народу його таємна дума; чим несправедливіше і жорстокіше було гноблення, тим більше було чекати при новому повстанні сили духовного народного, який складає опору і душу всякої революції" [2, 135-136]. Цікаво, що "Повість..." відразу ж після появи викликала негативну реакцію з боку українських лібералів, які, хоч і співчували українському національно-визвольному рухові, але боялися і навіть про єднання його з колишньою соціально-визвольною боротьбою народних мас. Приміром, М. Рігельман, який вболівав з приводу "упадку рідного слова", в листі до Г. Галагана 31 грудня 1846 р. про згадану Кулішеву працю писав: "Я зовсім не хотів би, щоб вона ("Повість..." – С.В.) потрапила до рук народу, і ніхто не бажатиме цього, хто любить спокій і не має наміру викликати потрясіння. Ми повинні розумно вести людей до добра, а не за допомогою ножів і крові: останній засіб ніколи не робив честі тим, хто його використовує. Збудити незадоволення, справді, здається, даремна праця, воно і без того збуджено до вищого ступеня; і справа в тому, щоб духовно народ, який простує до своєї загибелі, а не збільшувати його приниження, откриваючи йому очі" [3, 189].

Аналізуючи селянсько-козацькі повстання в Україні кін. XVI – I пол. XVII ст., російська та українська дворянська історіографія всіляко намагалися затушувати справжні обставини, за яких вони виникли і розвивалися. Не беручи до уваги соціальних чинників, вони, як правило, прагнули довести, що в основі цих повстань лежала боротьба українського народу проти ополячення та насильницького нав'язування йому католицизму, а також прагнення Південної Русі стати під знамена російського царя. В полоні подібних думок перебували автор "Історії Русів", Д. Бантиш-Каменський, М.Маркевич та інші тогочасні українські історики.

Представники польської дворянсько-буржуазної історичної науки пояснювали, що ніби причини цих рухів слід відшукувати не в соціальних, політичних та релігійних чинниках, а в особах, настроях і діях окремих героїв. У слідчій справі П. Куліша, наприклад, зберігається документ під назвою "Извлечения", автор якого доводить, що війна між Україною і Польщею 1648 р. розпочалася тому, що у Хмельницького губернатор відібрав подароване йому село. Подібні вигадки проповідував також польський історик М. Грабовський [4, 309].

Слід зазначити, що наприкінці 30-х – першій половині 40-х рр. XIX ст. П. Куліш, Т. Шевченко, М. Костомаров вважали, що збудником селянсько-козацьких повстань кін. XVI – I пол. XVII ст. був національний та релігійний гніт. Зокрема, ці думки можна зустріти у віршах Т. Шевченка ("Тарасова ніч" (1839)), працях М. Костомарова ("О причинах и характере унии в Западной России" (1842)), П. Куліша ("Україна" (1843), Михайло Чернишенко" (1843), "Ответ г. Сенковскому на его рецензию "Истории Малороссии Маркевича" (1843)) та в інших творах.

Згодом, заглиблюючись у вітчизняні й зарубіжні історичні джерела та офіційні документи, осмислюючи їх, кирило-мефодіївці поступово починають розуміти, що в основі селянсько-козацьких рухів, особливо визвольної війни українського народу проти шляхетської Польщі (1648-1654), лежать не тільки релігійні й національні фактори, а й боротьба трудящих мас України проти нестерпного соціального гніту. Саме ці ідеї проповідував у своїх творах Т. Шевченко [5, 85-87].

Подібні думки можна знайти і в працях П. Куліша. "Дивуюся, – писав він у примітках до "Чорної ради", – як це наші історики, цитуючи у своїх книгах так багато джерел, не вичитали з цих джерел, що повстання Хмельницького було не стільки повстанням одного племені проти іншого, однієї релігії проти іншої, скільки повстанням нижчих станів Речі Посполитої проти панів. Ця думка цілком ясно висловлена в багатьох місцях малоросійських і польських сучасних літописів; але вони неначе навмисне ухиляються від неї, завчасно приготувавшись показувати героїв дворянського походження" [6, 408]. Далі П. Куліш підкреслює, що важке кріпосницьке гноблення в Україні було помножене на національні та релігійні утиски. "Польща прагнула підкорити все в своїх володіннях єдиному духу, – писав він в одному з уривків "Чорної ради", – сплавлюючи з собою за допомогою звичаїв, мови і віри... здавалось, пройде ще десяток-другий років, і в Малій Росії не почувеш слова руського (українського – С. В.), не побачиш церкви православної, а все заговорить по-польській і поклониться папі" [6, 251].

Проблеми боротьби українського народу проти соціального, національного та релігійного католицького гніту П. Куліш досить ґрунтовно висвітлює у працях "Записки о Южной Руси" (1856-1857), "История воссоединения Руси" (1874-1877), "Отпадение Малороссии от Польши" (1887-1889), "Хмельницщина" (1861), "Восточный вопрос и задунайская слав'янщина перед глазами московского царя Михайла Федоровича" (1878), "Польская колонизация Юго-Западной Руси" (1874), "Польско-козацкая битва 1638 года" (1864), "Материалы для воссоединения Руси" (1887-1889). Аналізуючи згадані публіцистичні та літературні праці, а також листи, можна дійти висновку, що наукові праці з ко-

зацької проблеми П. Куліш ґрунтовно підкріплює українськими, російськими, литовськими, польськими, кримськотатарськими та турецькими джерелами і документами.

Утім, характеризуючи події згаданого періоду, П. Куліш упродовж життя змінював свої погляди: на роль і місце в українській історії історичних постатей; на причини, які зумовили селянсько-козацькі протести в Україні у XVI-XVII ст., в тому числі на українську національну революцію 1648-1676 рр.; на суть історичних стосунків України з Польщею та Росією тощо.

Аналізуючи повстання К. Косинського (1591-1593), С. Наливайка та Г. Лободи (1594-1596), рух козацтва за своє визнання та утвердження під керівництвом П. Конашевича-Сагайдачного (1606-1621), М. Жмайла (1625), Т. Федоровича (1630), І. Сулими (1635), П. Бута (Павлюка) (1637), Я. Остринина і Д. Гуні (1638) та багатьох інших, П. Куліш робить такі висновки.

Висновок перший. Вибухи народного гніву були породжені феодално-кріпосницькою системою, яка в умовах дрібношляхетської структури носила характер вседозволеності. "Наїзди" сильних на слабких, повсюдне пограбування магнатами підданих і тих, що не могли організуватись і захистити себе, змушували покривджене козацтво об'єднуватись з селянами і міською біднотою та чинити свавільникам опір. Ось як про це пише П. Куліш: "Польське військо, не одержавши, як завжди, обіцяної заробітної плати, роз'їжджалося по королівським та іншим помістям, робило регулярні наїзди, забиравало живність і доводило справу до кровавих сцен" [7, 32-33, 40]. Автор зауважує, що 1591 р. козацтво "вирішило розпочати розправу з організаторами згаданих вище явищ свавільних розбоїв у прикордонному місті Білій Церкві" з нападу на замок сина Василя Астрожського-Януша під керівництвом гетьмана, шляхтича Криштофа Косинського. Повсталі розправлялися з тими, хто ще вчора брав з кожної козацької "лодки і кожного воза десяту рибину, здирав мита і промито при в'їзді у місто чи на ринок, і часто привласнював собі чумацькі човни і мажі..., хто заявляв претензії на мисливські і рибальські урочища, які спочатку належали вільним промисловцям..., і які за все це накладали своїми головами; хто забирав у них коней і зброю..., хто привласнював собі чужі міські дворища та угіддя тощо" [7, 40-41].

У листі до польського короля С. Баторія керівник повстання 1594-1596 рр. С. Наливайко писав, що "вельможний Калиновський забрав у його батька невеликий кусок землі під містечком Гусятином та переломав йому ребра" [7, 111]. Навіть Б. Хмельницького підштовхнули до повстання "майновий інтерес та особиста образа" [7,11].

Отже, П. Куліш добре розумів, що боротьбу українського народу насамперед збуджувала недосконала польська феодално-кріпосницька система, в основі якої було передбачено пограбування бідних і беззахисних землеробів, мисливців, рибалок, всіх тих, хто входив до нижчих соціальних верств населення.

Висновок другий. П. Куліш розглядає селянсько-козацькі війни кін. XVI – I пол. XVII ст. і через призму національних утисків українського народу з боку польських урядовців. Дослідник вважав, що на перше місце виступала недовіра козацтву. "Пани дивилися на козаків як на собак, яким не давали навіть об'їдків і яких били немилосердно за спробу хотя би дечим поживитися, але, між тим, жорстко вимагали від них вірної служби". Практика показувала, що цієї "вірної служби" шляхта від них не одержувала, оскільки козацтво платило польському панству тією ж зневагою. "Козаки, оправляючись від панських побойів, продовжували чинити свій звичайний промисел" [7, 65]. У деяких воєводствах, зокрема на Брацлавщині, "по праву сильного і відважного козаки вимагали від місцевої шляхти стації, тобто всього того, чим військо утримувалося і винагороджувалося. За непослух робилися наїзди шляхетським звичаєм" [7, 92].

Досліджуючи відносини українського народу з польсько-шляхетським режимом, П. Куліш дійшов висновку, що ця "зкам'яніла римсько-католицька система" прирекла русинську самотність на загибель. За його висловом, "коренна шляхта... думала тільки про те, щоб на працювитій простонародній силі, на мовчазному її підкоренні заснувати магнатські династії, для благоденства у теперішньому часі та для безсмертної слави у майбутньому. Всіх тих, хто б не стояв їй на дорозі, по її переконанню, належало знищити" [7, 114]. На думку канцлера Польщі Яна Заманського, передусім це треба було зробити з козацтвом. "Рим довго терпів Каталіну біля своїх воріт, нарешті зібрав найкращі свої бойові сили і велика міжнародна справа розпочалася" [7, 115].

Висновок третій. На думку П. Куліша, селянсько-козацькі рухи в Україні кінця XVI-XVII ст. породжували міжконфесійні стосунки, важкі взаємовідносини католицизму і православ'я, а також так звана Берестейська унія 1596 р. Дослідник вважав, що в основі складних взаємовідносин лежала боротьба за церковну власність. "Виворотна сторона стосунків унії та православ'я..., які обидва табори прагнули не показувати світу..., були владицькі села та архимандритські помістя. Ось за що боролися наливайки з унітами" [7, 111].

Висновок четвертий. Селянсько-козацькі війни кін. XVI-XVII ст. засвідчили відродження стародавніх руських традицій, небувале пробудження сили українського народу в хвилини смертельної небезпеки, воскресіння українського духу та співробітництво козацтва з православною церквою. П.

Куліш стверджує, що у цьому всеукраїнському воскресінні велику роль відіграв уродженець Самбора Петро Конашевич-Сагайдачний, яким "по праву можуть пишатися козацькі нащадки... Конашевич-Сагайдачний в історії Польщі та Русі українському козацтву надав такої ваги, якої не змогли надати ні його попередники, ні прийдешні діячі" [7, 253-254]. Передусім, зауважує дослідник, П. Сагайдачний навчав козацтво умінню співробітничати з польською шляхтою, яка у своїй практичній діяльності "завтра руйнувала те, що вибудовувала сьогодні" [7, 262]. По-друге, П. Сагайдачний своїм військовим талантом двічі рятував польську армію від цілковитого розгрому під Можайськом 1618 р. та Хотином 1621 р. і зумів збільшити кількість реєстровців від однієї до сорока тисяч. Гетьман примусив польський уряд вишукати силу і авторитет козацький і піти на співробітництво з ними. З поляками "він прагнув жити у мирі, в той же час був до них у самій радикальній опозиції... Мир сам по собі хороша справа, але коли він супроводжується подібними результатами, тоді він – справа геніальна" [108, 363]. По-третє, П. Конашевич-Сагайдачний зумів на початку 20-х рр. XVII ст., по-суті, очолити антиуніатський рух в Україні, оскільки унія була "проявом аморальності", в якій "підлість за руку трималась з безскромністю". За висловом П. Куліша, унія "сильно підняла моральний дух бійців за православ'я" [7, 308]. Саме у цей важкий для православної церкви час "патронат над руською церквою практично перейшов тоді з рук покійного князя Острозького до рук могутнього керівника Запорозького Війська. Його вписали до київського братства зі всіма повагами без винятку. З такими братчиками під рукою можна було піднятися на рішучий протест проти унії. Від їх імені діяти було не тільки не страшно, а навіть надійніше, ніж від імені князя Василя Острозького, цього фактичного відступника" [7, 378]. І, нарешті, П. Куліш вважав П. Конашевича-Сагайдачного геніальним організатором боротьби українського народу проти кримсько-турецької агресії. П. Куліш, можливо, навіть надмірно захоплюючись особою П. Сагайдачного, вважав, що він "умів керувати хаотичною масою; і в цій справі у нього було більше військового генія, ніж у союзі Хмельницького з татарами... Цього героя руїни, як названа в народі Хмельницина, не поставимо і близько біля захисника України і Польщі від ворогів християнства" [7, 381]. Захоплюючись образом П. Сагайдачного, дослідник назвав його "одним із наймогутніших ковалів, які коли-небудь брали участь у виковці козацького завзяття, яке було приховане і бурхливо кипіло у своїй утонченній глибині духу. Він повторювався багато раз у козацтві, і споріднений йому тип поширений навіть і тепер серед земляків його" [7, 383].

П. Куліш віддав належне П. Конашевичу-Сагайдачному і як козацькому батьку, і як тонкому дипломату у взаємовідносинах з Польщею, і як прихильнику протекторату над Україною з боку Росії, і як вірнопідданому православної церкви, і як організатору боротьби українського народу з кримсько-турецькою агресією. Та найбільше цінував дослідник П. Сагайдачного за його патріотизм, чуйне ставлення до потреб свого народу. Йому уявлялося, що у більш сприятливих обставинах гетьман зумів би розв'язати українське питання краще, ніж Б. Хмельницький. "1621 рік був для Сагайдачного таким моментом, – писав П. Куліш, – в якому роль Хмельницького могла б бути ним розіграна з більшою гідністю перед судом історії, без передачі рідної землі "на поталу" мусульманському війську і без перетворення ухоженої землі в руїну. Більше того, на ньому не лежав би, як на Хмельницькому, докір помсти за особисту образу; він помстився б за паплюження народної релігії, за розкрадання церковного майна, за привласнення папою нарахованих Нунцієм Торресом 2169 церков православних.

Він би з'явився Кромвелем, без Кромвелевого терору... Але не по нашому, як видно, дивився на шляхту та на козаків Сагайдачний. Він шляхту цинив вище нашого, а козаків, без сумніву, нижче. Цілком можливо, що його, як людину високої натури, дещо злякала перспектива військового поділу землі, багатств, прав, які не зупинили "козацького батька". Він обмежився скромною роллю керівника контингенту; решту речей він пустив на самоплив. Очевидно, що саме це і була сама розумна і разом з тим гуманна політика" [7, 413-414].

Отже, П. Куліш усвідомлював, що селянсько-козацькі повстання кін. XVI – поч. XVII ст. були антифеодальними, спрямованими на відвойовування національної гідності та збереження власної віри.

Водночас він стверджував, що пріоритетним у цій боротьбі був антиуніатський рух, якого "езуїтам задушити не вдалось ні багатством, ні честолобством, ні страхом переслідування, ні зруйнуванням моралі, ні наукою, побудованою на софістичних принципах. Нічим було зв'язати руки монахам, борцям за руську церкву і народність. Всіх здолали езуїти згаданими вище засобами, але руського інока, в його добровільній бідності – не перемогли. Саме йому, проти якого всі хитросплетення були марними, повинен належати і великий подвиг рішучості, який підтримували козаки" [7, 379-380].

На думку П. Куліша, благочестиве духовенство, войовнича православна церква нав'яли своїм прихильникам не боятися смерті й понад усе поважати свободу. "Іову Борецькому, – писав П. Куліш, – більш ніж кому-небудь іншому міг належати почин цієї справи і приведення її до практичного втілення". Тобто, на думку П. Куліша, головними рушіями майбутніх революційних подій кінця XVI – початку XVII ст., на противагу іншим, допоміжним, були православна церква, релігійні чинники.

Література

1. Кирило-Мефодіївське товариство: В 3 т. – К., 1990. – Т. 1 – С. 76, 155-169, 170-171; Т.2. – С.66-69, 80-81, 90, 128-129.
2. Звездочка. – СПб., 1846. – Т. 17.
3. Киевская старина. – 1900. – Т. 19. – С. 302-310; 1889. – Т. 24. – С. 217-221; Т. 67. – С. 238; Т. 74. – Кн. 2. – С. 235; 1904. – Т.84. – Кн. 1. – С. 227-228.
4. Кулиш П. А. Записки о Южной Руси /Кулиш П. А. – СПб., 1856. – Т. 1. – С. 92, 130, 183-199, 203-232; Т.2. – С.310-336.
5. Марченко М. І. Историчне минуле українського народу в творчості Т. Г. Шевченка /Марченко М. І. – К., 1957.
6. Куліш П. О. Твори: В 5 т. / Ред. О. Дорошкевич / Куліш П. О. – Х.-К., 1930-1931. – Т. 3.
7. Кулиш П. А. История воссоединения Руси: В 3 т. /Кулиш П. А. – СПб., 1875. – Т. 1. – С. 8, 25-67, 273-274, 365; Т. 2. – С. 317-319, 332-333, 413, 328-329.

References

1. Kyrylo-Mefodiivske tovarystvo: V 3 t. – K., 1990. – Т. 1 – S. 76, 155-169, 170-171; Т.2. – S.66-69, 80-81, 90, 128-129.
2. Zvezdochka. – SPb., 1846. – Т. 17.
3. Kievskaiia starina. – 1900. – Т. 19. – S. 302-310; 1889. – Т. 24. – S. 217-221; Т. 67. – S. 238; Т. 74. – Кн. 2. – S. 235; 1904. – Т.84. – Кн. 1. – S. 227-228.
4. Kulish P. A. Zapiski o Iuzhnoi Rusi /Kulish P. A. – SPb., 1856. – Т. 1. – S. 92, 130, 183-199, 203-232; Т.2. – S.310-336.
5. Marchenko M. I. Istorychne mynule ukrainskoho narodu v tvorchosti T. H. Shevchenka /Marchenko M. I. – K., 1957.
6. Kulish P. O. Tvory: V 5 t. / Red. O. Doroshkevych / Kulish P. O. – Kh.-K., 1930-1931. – Т. 3.
7. Kulish P. A. Istoriia vossoedineniia Rusi: V 3 t. /Kulish P. A. – SPb., 1875. – Т. 1. – S. 8, 25-67, 273-274, 365; Т. 2. – S. 317-319, 332-333, 413, 328-329.

УДК 39(477.85)

Гнидка Катерина Олександрівна
здобувач Національної академії керівних
кадрів культури і мистецтв,
асистент кафедри культурології,
релігієзнавства та теології
Чернівецького національного університету
ім. Юрія Федьковича
e-mail: kateryna-hnydka@ukr.net

ЕТНОФОЛЬКЛОРНА КУЛЬТУРА БУКОВИНИ В УМОВАХ ПОЛІЕТНІЧНИХ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВПЛИВІВ

Автором досліджено етнофольклорну культуру Буковини як основний засіб збереження самобутності народу в контексті глобалізаційних та інформаційних процесів у сучасному суспільстві. Особливу увагу приділено регіональній специфіці фольклорних традицій у різноманітних видах прикладного мистецтва, що зумовлено іноетнічними та крос-культурними впливами в історичному дискурсі й сучасним пограничним положенням Буковини.

Ключові слова: етнофольклорна культура, фольклорні традиції, поліетнічність, крос-культурна взаємодія, пограниччя, глобалізаційні процеси, фольклорний фестиваль.

Гнидка Екатерина Александровна, соискатель Национальной академии руководящих кадров культуры и искусств, ассистент кафедры культурологии, религиоведения и теологии Черновицкого национального университета им. Юрия Федьковича

Этнофольклорная культура Буковины в условиях полиэтнических и глобализационных воздействий

Автором исследована этнофольклорная культура Буковины как основное средство сохранения самобытности народа в контексте глобализационных и информационных процессов в современном обществе. Особое внимание уделено региональной специфике фольклорных традиций в различных видах прикладного искусства,